

Mijn vader stierf slechts enkele weken na mijn geboorte. Mij restte slechts een foto. Die hoorde bij mijn inrichting als het bed en de tafel, als Schongauers Maria in de rozenhaag, als de gordijnen en de kast, voorwerpen waarmee mijn moeder jaren geleden mijn kamer had ingericht. Hoewel het ingelijste portret van mijn vader er altijd al had gestaan, had ik er lange tijd geen speciale aandacht meer aan besteed, tot ik op een middag in de herfstvakantie voor de boekenkast bleef staan en er, voor het eerst in tijden, aandachtiger naar keek. Aandachtiger dan ooit. Ik was zeventien, het was een woensdagmiddag, het is lang geleden.

De man op de foto, mijn vader, liet zijn kin lichtjes op de smalle knokkels van zijn gebogen linkerhand rusten. Misschien was het toeval dat het horloge dat hij om zijn pols droeg mijn aandacht trok. Al die tijd had ik het over het hoofd gezien. Doordat de wijzerplaat naar de toeschouwer was gedraaid, kon je de tijd en het merk zien. De wijzers stonden op kwart over zeven, en het was onmiskenbaar een Omega. Plotseling viel me iets op wat ik tot dan toe over het hoofd had gezien, iets wat me van mijn stuk bracht.

Hoewel je duidelijk kon zien hoe laat het was, bleef het precieze moment even duister als de omgeving waarin de foto was gemaakt. De opname kon net zo goed om kwart over zeven

's ochtends als om kwart over zeven 's avonds gemaakt zijn. Wie had hem gemaakt?

Een fotograaf natuurlijk. Ik had de indruk dat de foto die mijn vader voor altijd had vastgelegd in een professioneel atelier tot stand was gekomen, niet in een natuurlijke omgeving; door een fotograaf of een vaardige leek, in elk geval door iemand die zijn vak verstond. Ik zou het eenvoudig kunnen nagaan. Ik hoefde alleen maar de foto uit de lijst te halen, het stevige kartonnetje los te maken en te zoeken naar een bedrijfsstempel op de achterkant van de foto, maar later pas, voorlopig hield iets me nog tegen. Kwart over zeven was zowel 's ochtends als 's avonds een ongebruikelijk tijdstip voor een afspraak bij een fotograaf, kwart over zeven was hoe dan ook vreemd.

Dit was niet zomaar een foto. Een kiekje in ongedwongen sfeer zou nooit zo goed zijn gelukt, de opname moest tijdens een langere sessie zijn ontstaan. Ook het feit dat het licht niet toevallig maar gericht op zijn gezicht viel, sprak tegen een amateurfoto, althans, dat was mijn indruk. Het hele gezicht was belicht, zonder er vlak of wazig uit te zien. Alle harde contouren waren behendig vermeden, maar ook alle zachte lijnen. De schaduwen onder de ogen, onder de neus en de onderlip waren fijn, leken eerder gearceerd dan getekend. Alles was duidelijk, maar niet overdreven geaccentueerd, de neus, de mond, de kin, de wangen. De ogen vormden het middelpunt, daarin zat de aantrekkingskracht van de foto, en waren bijna identiek aan die van mij, in elk geval wat hun vorm en lichte kleur betrof. Ze hadden iets doordringends, waren ietwat bevreemdend. Ze waren iets donkerder dan die van mij. Ik moet er misschien bij vertellen dat het een zwart-witfoto was,

twee decennia eerder, in de jaren vijftig, gemaakt.

De foto liet zien wat hij moest laten zien, en misschien wel meer. In eerste instantie zag je een heel jonge man, wiens gezicht, in tegenstelling tot de kraag van zijn overhemd en de stijl van de opname, niet uit de mode was geraakt, zoals andere gezichten op andere oude foto's die door het verstrijken van de tijd bijna altijd een oneigentijdse indruk maken, eigentijds in hun eigen tijd maar ouderwets in de onze. Bij deze foto was dat anders. Er gaapte geen onoverwinnelijke kloof tussen heden en verleden.

Misschien was de foto voor een bepaald doel bestemd geweest en was daarom geprobeerd de afgebeelde in een door hemzelf gewenst licht te plaatsen. Welk licht wist ik niet precies, maar de mogelijkheid leek me niet al te vergezocht. Alleen kon ik niet bedenken voor wat voor doeleinde iemand dit soort foto's nodig had, bij wat voor sollicitatie ze van nut of zelfs noodzakelijk konden zijn. De tijd waarin het portret was gemaakt kende ik slechts van horen zeggen.

Een pasfoto was het in elk geval niet. Dat leidde ik niet alleen af uit het ongebruikelijke formaat, maar ook uit de ongebruikelijke uitsnede, de kin die op de hand rustte en het horloge, waarvan de lichte wijzerplaat een bijna gelijkwaardig, maar relatief onbeduidend tegenstuk van het gezicht vormde. Anders dan bij een pasfoto werden hier niet de uiterlijke kenmerken maar de persoonlijkheid benadrukt. Al die tijd had ik dat allemaal over het hoofd gezien, maar die woensdagmiddag trof het me met volle kracht.

Een fotograaf had besloten de lens te openen en dicht te laten klappen. Hij had de foto ontwikkeld en gefixeerd. Op fotopapier gevangen was het beeld achter glas gestopt, in een lijstje

dat eruitzag alsof het lang voor mijn geboorte al had bestaan, toen de vier gewelfde houten armpjes nog een aquarel of borduurwerk hadden omvat. Nu bewaarde het de beeltenis van mijn vader voor het nageslacht. Ik was het nageslacht.

Hoeveel jaren had die foto daar gestaan zonder dat ik hem een blik waardig had gekeurd, hoeveel duizenden keer was ik er, sinds dit mijn kamer was, achteloos aan voorbijgegaan, hoe weinig had het gescheeld of ik had de foto ergens weggestopt en vergeten. Maar plotseling was de foto van mijn vader niet meer even onbelangrijk als de teddybeer die ook in de boekenkast stond en waar ooit al mijn liefde en aandacht naar uit waren gegaan. Machteloos zwaaide hij me nu vanuit een andere wereld met zijn bijna haarloze klauwen toe. Maar terwijl ik me de zoutige smaak herinnerde die zijn vilten oren op mijn tong hadden achtergelaten als ik erop kauwde, riep de afgebeelde persoon geen herinnering op, niet aan een geur, niet aan een aanraking. De foto had geen begin en geen einde. Die woensdagmiddag echter toonde hij me iets wat ik niet kende. Ik voelde het verlies van iemand die ik nooit had ontmoet. Misschien had ik zeventien moeten worden om daar achter te komen, op mijn zestiende had ik het niet kunnen zien, op mijn achttiende was ik er wellicht alweer blind voor geweest.

Kwart over zeven. Wat een vreemd tijdstip voor een afspraak bij een fotograaf, dacht ik toen ik het lijstje van de plank pakte. Ik bracht het steeds dichterbij mijn ogen, tot ik helemaal niets meer zag. Het glas besloeg een beetje toen ik ertegen ademde. Ik veegde er met de rug van mijn hand over. Ik ervoer een groot verlies als ik naar de afbeelding keek, een nieuw gevoel dat me anders liet kijken.

Plotseling zag ik een andere foto en een andere persoon.

Plotseling voelde ik iets wat ik nooit eerder had gevoeld. Dat dat zou gebeuren was slechts een kwestie van tijd geweest, en het moment was gekomen zonder dat het zich luidkeels en luisterrijk had aangekondigd. Geen bliksem, geen donder, slechts een oogopslag. De verandering vond plaats binnen enkele seconden, en toch had ik het gevoel dat de tijd duidelijk vertraagde, voorafgegaan door een grote kalmte.

Ik zag een man die ik nooit eerder had gezien, niet veel ouder dan ikzelf, die in tegenstelling tot mij volwassen was en op mij leek. Nooit eerder was het me zo duidelijk geweest dat ik niets van hem wist, en dat ik het enige wat ik van hem had moeten bezitten niet bezat: het horloge op de foto. Waar was de Omega, wie had hem in zijn bezit, waarom had ik hem niet?

Ik zou nooit weten hoe de man op de foto had gesproken, of hij een hoge of lage, vastberaden of aarzelende, harde of zachte, duidelijke of onduidelijke, heldere of zware, hese of sonore stem had gehad. Waartoe was die stem in staat geweest? Waartoe was hij in staat geweest? Ik kon hem niet horen, ik zou hem nooit horen. Dat hij niet sprak wilde niet zeggen dat hij zweeg, en dat er geen geluid was wilde niet zeggen dat ik niets hoorde. Hoe had ik die foto zo lang kunnen verwaarlozen, waarom was ik er zo lang blind voor geweest? Ik zette het lijstje terug in de kast maar ging niet weg, ik draaide me niet om, deed alleen een stap naar achteren en bleef geboeid naar de foto kijken. Toen ging ik op mijn bed liggen. Ik hield mijn blik op de foto gericht. Ik had veel vragen en geen antwoorden.

Mijn moeder was zijn papieren kwijtgeraakt. Een paar weken voor die beslissende woensdag had zich een van de zeldzame gelegenheden voorgedaan om over mijn vader te praten, die

mijn moeder anders altijd zo handig wist te vermijden. Ik was gewend aan haar uitwijkmanoeuvres en maakte mezelf wijs dat ze het te pijnlijk vond om over mijn vader te praten.

We zaten in de tuin, zij zat onder de parasol, ik lag op een ligstoel in de felle zon. Op tafel lag een opengeslagen boek, met de rug naar boven, ze lakte haar vingernagels. De omslag was zo rood als de nagellak die in ze in regelmatige bewegingen op haar nagels aanbracht, en de subtiele acetonlucht kietelde aangenaam in mijn neus. Als klein jongetje al had ik vaak stiekem aan het open flesje geroken, tot ik duizelig werd.

Ze zag wat nerveus en bleek. Toen zei ze onverwachts dat ze me iets vervelends moest vertellen.

Dat was wel het laatste wat ik had verwacht. En zo lukte het haar, onbedoeld, om me te verrassen. Ze schraapte haar keel en vertelde me over de spullen van mijn vader.

‘De spullen zijn kwijtgeraakt, ik weet niet hoe,’ zei ze gehaast, waarbij ze nadrukkelijk haar best deed om bezorgd te klinken.

Ook als ze uit zichzelf iets uitvoeriger was geweest zou ze mijn achterdocht gewekt hebben. Ik merkte dat ze deze informatie kwijt wilde, waarschijnlijk al geruime tijd. Ze zou er niet al te veel woorden aan vuil maken, ze wilde alleen dat ik het wist. Het was de terloopsheid waarmee ze over het verlies sprak die mijn aandacht trok. Die was haast nog verdachter dan de toon waarop ze erover sprak.

Ik vroeg wat ze bedoelde, en ze vertelde me dat ze de nalatenschap was kwijtgeraakt, ik hoor haar die woorden nu nog zeggen, ‘nalatenschap’ en ‘kwijtgeraakt’. Ze vertelde niet waar of wanneer. Maar haar woorden lieten er geen twijfel over bestaan dat het verlies definitief was. Misschien was ze zijn spul-

len jaren geleden al kwijtgeraakt. Nu vond ze het blijkbaar het geschikte moment om me de waarheid te vertellen. Ze had het bestaan van wat er niet meer was ook voor me kunnen verzwijgen. Ze was zo eerlijk om dat niet te doen.

Ik weet zeker dat mijn ontzetting haar niet ontging. Ze ging niet langer met het kwastje over haar nagels en keek me aan. Toen onze blikken elkaar ontmoetten, keek ze weg. Ze keek naar haar halfafgelakte nagels en rolde het kwastje afwezig tussen duim en wijsvinger heen en weer. Mijn zwijgen vond ze onaangenaam, maar ze kon niet bedenken wat ze moest zeggen. Ik had mijn vader niet gekend, dus wat zou ik moeten missen? Als niets uit het verleden spreekt, kan het verleden ook niet van zich laten horen. Dat dacht ze waarschijnlijk. Dat hoopte ze misschien.

Dat was dus een van die zeldzame gelegenheden waarbij we over hem spraken, maar anders dan normaal greep het me dit keer wel aan, en haar verging het blijkbaar net zo. Anders had ze daar niet zo gezeten alsof ik haar op iets indiscreets had betrapt. Het was duidelijk dat er, afgezien van een foto en een paar waardeloze kiekjes, niets van hem over was, dat zelfs de schriftelijke sporen van zijn bestaan kwijt waren geraakt, dat er niets was om me aan vast te houden als ik over hem na wilde denken.

Terwijl zij misschien had gedacht dat ik met deze karige informatie tevreden zou zijn, verbaasde het me dat iets wat belangrijk was geweest voor iemand die voor jou belangrijk was geweest, verloren kon gaan zonder dat je het miste. Het enige probleem van mijn moeder was blijkbaar geweest dat ze het verlies aan mij moest melden, zelf leek ze het zonder enige

moeite verwerkt te hebben. Lag het aan het feit dat het lang geleden was? Ik ging niet zover dat ik me afvroeg of ze de spullen in een onbewaakt moment achteloos had weggegooid. Of, beter gezegd, die gedachte verdrong ik, omdat dat precies was waar ik haar van verdacht.

Mijn moeder was een keurige vrouw. Ze deed zozeer haar best om het huis netjes te houden dat het, vond ik soms, bijna iets onbewoonds had, wat ik een beetje g^{ên}ant vond als er vrienden op bezoek kwamen die in andere omstandigheden leefden, waar ik hen soms bijna om benijdde. Terwijl ze mijn kamer allang aan mijzelf had overgelaten en het daar dus een puinhoop was, zagen de andere kamers eruit als hotelkamers die op hun gasten wachtten. Hoe had een ordelijke vrouw als zij iets zo belangrijks als de schriftelijke nalatenschap van haar overleden man kunnen kwijtraken, waarom had ze de weinige dingen die over waren gebleven niet met haar leven bewaakt, was het niet voor zichzelf, dan wel voor mij? Hoe was dit verlies uit te leggen? Het onverklaarbare kan niet verklaard worden, dacht ik bij mezelf, maar dat was een wijsneuzig en onbevredigend antwoord. Plotseling kwam de voor de hand liggende gedachte bij me op dat die papieren niet meer belangrijk waren geweest vanaf het moment dat mijn vader niet meer belangrijk was geweest. Waren mijn stiefvader en ik inderdaad nog de enigen die voor haar telden?

Ze gaf me geen enkele hoop dat ze de papieren op een dag terug zou vinden, ze waren weg. Wat voor papieren waren het precies geweest? Ze dacht even na en zei toen: 'Paperassen.'

'Paperassen?' Zijn geboortebewijs, zijn paspoort, zijn rijbewijs, ik wist niet eens of hij dat had gehad, schooldiploma's, brieven, dagboeken, ik wist niet wat me onthouden werd, ik

wist niet wat ik miste, ik wist niet wat ze me hadden ontnomen. Mijn moeder haalde haar schouders op.

‘Ik weet alleen nog dat het een zwarte map was, ’t is een eeuwigheid geleden dat ik er voor het laatst in heb gekeken. Ik meen dat hij rood gevoerd was, met rode zijde. Ik kan het me nauwelijks herinneren.’

‘En wat zat erin?’

‘Dat kan ik me niet herinneren.’

Ten slotte zuchtte ze, maar haar zucht kwam net zo ongehoorzaam op me over als haar eerdere bezorgdheid. Wat ze me ook probeerde voor te spiegelen, het verlies van zijn spullen deed haar weinig.

Natuurlijk, dingen gaan voortdurend verloren. Er waren verschillende gelegenheden geweest waarbij dingen kwijt hadden kunnen raken, twee verhuizingen, uit een woning die ik me niet herinner naar een andere die ik me nauwelijks herinner, en later naar het huis dat ik altijd als mijn ouderlijk huis heb beschouwd, het huis van mijn moeder en mijn stiefvader, waar ik woonde en dat ik twee jaar later verliet, wat voor niemand een verrassing was.

Hoe langer ik daar in mijn ligstoel lag, hoe onbegrijpelijker ik het gedrag van mijn moeder vond. Het leek of ze daadwerkelijk had uitgesproken waar ik haar alleen maar van kon verdenken, dat ze de map niet belangrijk had gevonden. Ze had gedacht dat mijn vader mij net zo koud liet als haar, ik had hem niet gekend, hoe kon ik hem missen? Bovendien kon ik haar niets verwijten. Nooit was ik gekweld met verhalen over een geweldige vader, ook had ik geen reden tot jaloezie op halfbroers- of zussen, die er niet waren, of op Roland, die zich tegenover mij loyaal opstelde. Dat het verleden een leemte ver-

toonde was niet haar schuld. Lange tijd had ik die leemte helemaal niet gevoeld. Waar hadden de papieren van mijn vader me opheldering en uitsluitel over kunnen geven? Ze had nooit kwaad over hem gesproken, ze sprak nauwelijks over hem.

Aan ons gesprek, dat geen gesprek was, kwam een einde toen mijn moeder de nagellak op tafel wilde zetten. Doordat ze bijziend was maar meestal geen bril droeg, stootte ze met het flesje tegen de rand van de tafel en liet het vallen. Geruisloos viel het in het gras, waar de stroperige inhoud over het groene grasveld stroomde en een felrode vlek achterliet die steeds donkerder werd, en die je weken later nog zag.

Ik moest accepteren dat er geen ander portret van mijn vader bestond. De andere foto's die mijn moeder in een gekreukte envelop in haar secretaire bewaarde, waren kiekjes waarop je hem met moeite kon herkennen. Ik nam me voor om ook deze foto's, die ik tot dan toe slechts vluchtig had bekeken, eens aan een grondig onderzoek te onderwerpen. Daarvoor hoefde ik alleen maar op te staan en de secretaire van mijn moeder te doorzoeken, die nooit op slot zat. Ik zou ze daar vinden, maar ik bleef liggen. Daarvoor, dacht ik bij mezelf, was nog genoeg tijd. Niet veel later stond ik toch op, opende de secretaire en vond de foto's al snel.

Ze waren klein en vierkant en waren een jaar voor mijn geboorte, in de zomer van 1953, gemaakt. Dat stond op de achterkant van de envelop. De weinige mensen op deze ongedateerde opnamen knipperden tegen de zon, schermde hun ogen af voor het felle licht of bevonden zich te ver van de camera om meer dan contouren te vormen. Zo hadden ze zichzelf bijna on-

herkenbaar gemaakt. Op de meeste foto's stond mijn vader, een keer alleen, zittend in het zand, een keer met mijn moeder, een keer met een verwaarloosde hond die treurig en onrustig in de camera keek, alsof hij daar genegenheid van verwachtte. De andere foto's waren landschapskiesjes: wit strand zonder mensen. Water, wolken, zand en hemel en een zwervende hond.

De mat glanzende huid van mijn vader stak donker af tegen de witte zwembroek met de brede riem, een slungelige, middelgrote jongeman, wiens gezicht onder de brede rand van zijn strooien hoed geen uitdrukking verried. Ogen en neus waren bedekt, duidelijk te herkennen waren de volle lippen van zijn halfopen mond en zijn ronde kin. Rond zijn nek droeg hij een dun schelpenkettinkje dat hij waarschijnlijk van een strandverkoper had gekocht, misschien wel dezelfde man die later de foto had gemaakt. Op deze foto was hij alleen, rechts in beeld lag een rubberen bal, een enkele vreemde voet was het beeld binnengedrongen.

Niet de mensen op de foto's maar de foto's zelf speelden hier de hoofdrol. Ze waren het bewijs van het feit dat de vereeuwigde personen inderdaad in het buitenland waren geweest, waar ze, honderden kilometers van huis, op plekken hadden gelegen die ze thuis niet hadden, waar mensen op hen wachtten die de zee alleen van andere foto's kenden of in de bioscoop hadden gezien, en aan wie ze later aan de hand van deze foto's zouden vertellen hoe het daar echt was geweest, wat men daar at, wat men daar dronk, hoe het daar rook, wat daar anders was dan thuis, de hitte, het zout en het zand.

Het waren zoals ik al zei niet meer dan kiesjes. Daarop waren mijn moeder en mijn vader te zien, een paar onbekenden, allemaal in badkleding, ook de zee, het strand, een piepklein

strandbarretje bestaande uit parasols, stoelen en tafeltjes en een reclamebord voor crêpes en ijs. Ik kende het allemaal, want zolang ik me kan herinneren gingen we ieder jaar op vakantie naar het zuiden, al was het dan niet naar Frankrijk. Maar tijdens geen van die reizen was mijn moeder ooit over mijn vader begonnen, nooit had ik haar horen zeggen: daar zijn we ook geweest, of: dat doet me aan je vader denken, nooit kreeg haar gezicht een dromerige uitdrukking als ze over hem sprak. Hun enige zomervakantie samen hadden ze in Frankrijk doorgebracht, hun korte huwelijksreis had hen naar Venetië gevoerd.

Ik had de indruk dat als ze over hem praatte, ze dat deed om mij een plezier te doen en niet om de herinnering aan hem op te frissen, ze deed het voor mij, niet voor zichzelf. Haar herinneringen waren bijna twintig jaar oud. Ik wist niet eens of de vakantiefoto's voor of na hun huwelijk waren ontstaan. In die tijd was het niet gebruikelijk dat verloofde stellen samen op vakantie gingen. Was ze toen al zwanger? Een trouwfoto was er niet. Waren het foto's van hun huwelijksreis?

Er waren vast wel trouwfoto's gemaakt, maar waarschijnlijk hadden die in de verdwenen map gezeten. De foto's van het huwelijk van mijn moeder met Roland waren er nog wel. Misschien dat ze uit consideratie met mij niet op een prominente plek stonden maar in de secretaire werden bewaard, twee foto's met als datum augustus 1957, drie was ik toen. Drie jaar na de zelfmoord van mijn vader was mijn moeder voor de tweede keer getrouwd.

Hoelang was ze gelukkig geweest met mijn vader, hoe gelukkig was ze met hem geweest, had hij rekening willen houden met haar toestand en mijn geboorte afgewacht voor hij zijn beslissing nam?

Het contact met mijn grootvader van vaderskant was niet helemaal verbroken, ook niet toen hij een jaar na de dood van mijn grootmoeder naar Lugano verhuisde en een paar jaar later opnieuw trouwde. Maar het was niet eenvoudig om de relatie op zo'n afstand intact te houden. Op mijn verjaardag stuurde hij me altijd een kaartje, maar er kwam nooit een uitnodiging om hem in Ticino te bezoeken. Hij leek zijn oude vaderland niet te missen, dus ik kon me hem amper herinneren. Tot mijn vijftiende verjaardag stuurde hij me ieder jaar honderd frank, vergezeld van bonte ansichtkaarten met zeetaferelen en bergen en 'Groeten uit Lugano en van harte gefeliciteerd met je verjaardag, God behoede je, je opa', woorden die me soms het gevoel gaven dat er een hand over mijn haar streek, iets wat Roland nooit deed en waartegen ik me waarschijnlijk zou hebben verzet als hij het geprobeerd had. Het gevoel was sterk maar bleef nooit lang hangen. Mijn grootvader en zijn nieuwe vrouw hadden blijkbaar een hele voorraad van dat soort kaarten, om de zoveel jaar kreeg ik dezelfde.

Onderweg naar het zuiden hadden we natuurlijk bij mijn grootvader langs kunnen gaan. Waarom we dat niet deden bleef me een raadsel, niet belangrijk genoeg om op te lossen.

Het geld werd op een spaarrekening gestort waar ik niet aankwam. Op mijn zeventiende had ik bijna tweeduizend frank. 'Je geld uit Lugano,' zoals mijn moeder zei.

Ik herinnerde me vaag een grote man met grijs haar en een geel vest. Van mijn moeder moest ik hem een bedankje schrijven, wat ik niet gemakkelijk vond omdat ik vond dat je de juiste woorden alleen kunt vinden als je weet aan wie je schrijft. Ik neem aan dat ik min of meer steeds hetzelfde schreef, en dat alleen mijn handschrift veranderde. Dat werd steeds slordiger,

wat me vooral op school veel kritiek opleverde. In plaats van voorover hielden mijn letters achterover, en hoe meer kritiek ik daar op kreeg, hoe schuiner ze werden. Ik deed mijn uiterste best om slordig te schrijven.

De laatste cheque kreeg ik op mijn vijftiende verjaardag. Daarna schreef hij mij niet meer, en ik hoefde niet te antwoorden, ik had daar geen reden toe en niemand zei dat ik het moest doen. Als mijn grootvader zou sterven, zouden we het wel horen. Blijkbaar waren hij en zijn nieuwe vrouw mijn verjaardag vergeten. Ik voelde me niet verwaarloosd. Het gevoel dat zijn woorden mij raakten deed zich niet meer voor. Ik had al niet vaak aan hem gedacht, nu dacht ik nog minder vaak aan hem. Hij leefde en was me vergeten.

Ik had geen idee of mijn grootvader nog werkte en in wat voor omstandigheden hij leefde, maar op grond van zijn schenkingen nam ik aan dat hij welgesteld was.

Mijn vader was het enige kind van mijn grootouders geweest, net zoals ik het enige kind van mijn ouders was.

Plotseling wilde ik de foto niet meer zien. Abrupt draaide ik me om naar de muur. Ik wilde niet. Ik wilde niets van hem. Als ik hem iets had gevraagd, zou ik het niet hebben gekregen. Een poosje staaarde ik naar de muur, naar het behang met het eenvoudige patroon dat ik zo goed kende. In huis was het stil, ik hoorde mijn eigen adem.

Mijn moeder was niet thuis. Als ik op woensdagmiddag thuis bleef, nam ze geregeld de gelegenheid te baat om met vriendinnen af te spreken. Hoewel er geen reden voor was, liet ze het huis niet graag alleen achter. Ze ging niet weg als er niemand thuis was, ze bewaakte het huis als een hond, dat waren haar eigen woorden. Terwijl we in een veilige buurt woonden.

Waren er ook onveilige buurten bij ons? Daar waar grootvader woonde zou je die wel hebben. Waarom had mijn vader geen andere uitweg gezien, had hij eigenlijk wel naar een uitweg gezocht? Ik wist niet veel over hem en zo goed als niets over zijn tragische einde. Niet meer dan de schamele informatie die ik uit de paar halve zinnen haalde die ik in de loop der jaren had gehoord. Het voelde alsof ik wakker was geworden uit mijn verstarring. Ik draaide me weer om naar de foto. Ik wist niets over de omstandigheden die tot zijn zelfmoord hadden geleid. Kwam dat enkel en alleen doordat ik er nooit naar had gevraagd?

Waarschijnlijk had de fotograaf voor de fotosessie de gordijnen dichtgedaan en een spot op hem gericht. Waarschijnlijk had hij een van die witte fotoschermen neergezet om het licht beter te verdelen. Zijn gezicht, hand en horloge staken duidelijk af tegen de donkere achtergrond. Maar er was geen enkel aanknopingspunt voor de plek waar de foto was genomen. Hij droeg een donker jasje, een wit overhemd en een stropdas met schuine strepen. Op de opname was de bovenkant van zijn lichaam te zien, van zijn kruin tot ongeveer ter hoogte van zijn borstbeen.

Zijn haar was vrij lang, langer dan in de tijd dat de foto was genomen in de mode was geweest. Het kapsel paste beter bij een kunstenaar dan bij een leraar. Zijn haar was naar achteren gekamd en donker, wellicht met wat gel in model gebracht. Misschien had hij zich zo van de anderen willen onderscheiden.

Ik wist niet aan welke klassen en leeftijden hij les had gegeven. Ik wist niet of hij, in tegenstelling tot mij, sportief was geweest. Op de vakantiefoto's was een slanke, maar niet bijzon-

der atletisch gebouwde man te zien. Ik wist dat hij na zijn lerarenopleiding twee à drie jaar les had gegeven, maar niet op welke school. Hij had Frans en Duits gegeven, dat was me verteld. Toen hij stierf was hij vierentwintig, een jaar ouder dan mijn moeder.

Ik wist meer over de kapsels die in zijn jonge jaren in de mode waren geweest dan over zijn voorkeuren en antipathieën. Ik wist niets over de relatie met zijn ouders en andere autoriteiten. Ik wist niets over zijn leraren en zijn leerlingen, ik wist niet of hij ooit een zoon had willen hebben. Ik was zeventien en wist niets. Ik had nog nooit verder gekeken dan mijn neus lang was, dat was nooit nodig geweest. Ik was gesloten en verlegen.

Terughoudendheid en vergevingsgezindheid zijn voor een zeventienjarige niet echt deugden om na te streven. Maar precies zo moet ik in die tijd op anderen zijn overgekomen, terughoudend en verstandig, of misschien alleen maar saai. Wat had ik daartegen moeten doen? Me niet scheren en gaan roken? Roken deed ik al, maar het beetje dons op mijn wangen zou mijn gebrek aan zelfvertrouwen slechts hebben benadrukt. Ik had nergens een uitgesproken hekel aan. Ik had vrienden, maar als die er niet waren miste ik hen niet. Ik neem aan dat het hun niet anders verging. Niemand had echt een hekel aan me, ik werd met rust gelaten. Op school hoorde ik bij geen enkel groepje, maar genegeerd werd ik ook niet. Vrijwel niemand was op de hoogte van mijn gezinssituatie. Mijn stiefvader had me geadopteerd, ik droeg zijn naam. Ik geloof niet dat je aan ons kon zien dat we geen familie waren.

Ik was opgegroeid in een gezin dat ik altijd als intact had ervaren. Ik hield van mijn stiefvader als van een biologische vader, of zoals ik me voorstelde dat je van je biologische vader

hield. Misschien was het ook wel gewoon respect, maar was dat niet even belangrijk voor een leven samen als genegenheid? Ik wist dat respect niet hetzelfde was als liefde. Ik wist dat er vormen van verbondenheid bestonden die niet veel met liefde of respect te maken hadden, variërend van gebrek aan achting tot minachting, en vaak zelfs verachting. Volledige afkeer was niet zelden de meest zichtbare uiting van bij elkaar horen, maar ook van onverdraagzaamheid. Bij mijn klasgenoten meende ik alle mogelijke tegenstrijdige gevoelens te kunnen onderscheiden die ik zelf niet had. Mijn respect voor Roland was constant. Misschien was het alleen maar onverschilligheid.

Toen ik zeven was en nog maar net op school zat, was me voorzichtig verteld dat mijn biologische vader enkele weken na mijn geboorte was gestorven. Een onthulling die geen blijvende indruk had achtergelaten. Ik nam de mededeling voor kennisgeving aan. Er werd me niet verteld hoe hij was gestorven, dat hoorde ik pas later, toen ik tien of elf was, van mijn moeder. Dat gesprek herinner ik me wel tot in detail. Het vond plaats op een zondagmiddag in de winter, buiten smolten oude hoopjes sneeuw onder de zon, ergens piepten autobanden alsof iemand hard moest remmen. Net als alle belangrijke gesprekken die mijn moeder en ik over mijn vader voerden, had ze er ook dit keer voor gezorgd dat Roland er niet bij was. Dat ik zijn aanwezigheid op dat moment prettig had gevonden kon zij niet weten. Nu vraag ik me af waarom hij het er nooit met mij over had. Ik vraag me ook af waarom ik hem niet ter verantwoording riep. Dacht ik dat ik hem daarmee compromitteerde, was ik daar bang voor, of wilde ik 'de kwestie' gewoon met niemand delen?

Mijn moeder creëerde een situatie die hem buitensloot, een

situatie die alleen ons beiden aanging. Ze zat op de bank en verzocht me naast haar te komen zitten, wat ongewoon was en wat ik niet kon weigeren. Ik weet niet meer of we er iets bij dronken.

Op de een of andere manier keken we elkaar aan, of het lukte haar om dat af te dwingen. Ze legde een hand op mijn schouder en keek in mijn ogen. Een poosje kon ik mijn ogen niet van haar afwenden. De hele situatie was ongewoon zwaar, en dat was niets voor haar. Het was niets voor haar om zich te beheersen, ze zag er nooit het nut van in zich te beheersen. Ze zei dat mijn vader niet zomaar was gestorven. Hij was niet ziek geweest en ook niet verongelukt. Ik was verbaasd en dat was me waarschijnlijk ook aan te zien. Voorzichtig begon ze over zijn einde te praten, over zijn 'dood', zoals ze uiteindelijk zei. Alles wat ze zei, vertelde ze uit zichzelf. En toch praatte ze alsof iemand haar dwong over zaken te praten waar ze liever over had gezwegen. Ik stelde geen vragen, ik luisterde alleen maar. Ik was niet degene die iets van haar wilde. Ik luisterde aandachtig, ik keek haar aan, en plotseling sloeg ze haar blik neer. Misschien had ze heel goed over iedere zin nagedacht, waarschijnlijk had ze mijn reactie zelfs verwacht. Ik zweeg en staarde haar aan. Het leek of ik koppig probeerde om de informatie niet binnen te laten komen. 'Begrijp je me?' vroeg ze uiteindelijk. Ik weet nog dat ik knikte. Ik had begrepen dat mijn vader zelfmoord had gepleegd, maar niet wat dat betekende.